

Børn og unge med seksuelt grænseoverskridende eller krænkende adfærd

Af Mimi Strange, cand.psych. og leder af projekt Janus

Indledning

Børn og unge med seksuelt grænseoverskridende eller krænkende adfærd er en faglig artikel til undervisningsbrug. Teksten er inddelt således, at der først gives en introduktion til udvikling af seksuelt krænkende adfærd hos unge med særligt henblik på at belyse ætiologien. Dernæst beskrives særligt danske forhold således, som de viser sig ved den første danske vidensindsamling om målgruppen. Endelig beskrives væsentlige principper for udredning og behandling. Litteraturlisten indeholder titler udover de, der er refereret i teksten, da der er tale om undervisningsmateriale, hvor flere informationer om relevant litteratur må antages at interessere læseren.

Baggrund

Der har i de senere år været en stigende opmærksomhed i forhold til børn med seksuelt bekymrende adfærd/unge med seksuelt krænkende adfærd, og der har i en række europæiske lande pågået såvel behandling som forskning inden for feltet i en årrække. I de nordiske lande har særligt Sverige arbejdet med området i en del år.

I Danmark har Socialministeriet i 2003 iværksat et projekt med henblik på at afdække problematikken herhjemme og tilbyde udredning og behandling til denne målgruppe. En væsentlig baggrund for at særligt forskning og behandling vedr. børn og unge med seksuel overgrebsadfærd bør have en særlig bevågenhed i forhold til bekæmpelse af seksuelle overgreb mod børn er, at der ret enslydende fra internationale undersøgelser rapporteres om, at op mod 1/3 af alle kendte overgreb begås af unge under 18 år. Hvis lignende tal gør sig gældende for Danmark, hvilket kan være rimeligt at antage, er der ikke meget tvivl om et af de bedste kort vi har på hånden i forhold til at forebygge og bekæmpe seksuelle overgreb mod børn, er at øge indsatsen i forhold til en tidlig intervention i forhold til begyndende seksuel overgrebsadfærd hos børn/unge.

Vi har i Danmark endnu ingen national kortlægning af omfanget af seksuelle overgreb begået af børn/unge, men aktuelle tal fra Team for Seksuelt Misbrugte Børn (SMB), Rigshospitalet (2006), gør det rimeligt at antage, at problemet også i Danmark er af en anseelig størrelse, idet der her rapporteres om, at i 435 sager med seksuelt misbrugte børn er - ud af 483 formodede gerningsmænd - knap halvdelen, nemlig 43 % under 18, heraf er halvdelen under 15 (det skal understreges, at der er tale om formodede gerningsmænd, idet SMB ikke har kontakt med krænkerne, men overvejende rapporterer på baggrund oplysninger fra ofrene).

En vigtig pointe er, at fokus rettes mod at seksuel overgrebsadfærd overfor børn almindeligvis ikke pludselig opstår i voksenlivet, men antages at kunne udvikle sig i løbet af barndom/tidlig ungdom og derfor må ses i et udviklingspsykologisk

perspektiv. Endvidere er det et vigtigt udgangspunkt, at seksuelle overgreb ikke kun er skadelige for de, som udsættes for dem, men også for de, som udfører dem.

Det skal understreges, at børn/unge med seksuel overgrebsadfærd ikke kan betragtes som pædofile (jf. diagnosekriterierne, se Møhl 1999), at de oftest ikke har en eksklusiv, seksuel interesse for børn, men derimod gør andre faktorer sig gældende. Viden om hvordan seksuelt krænkende adfærd opstår, udvikler sig over tid og kan blive såvel kompulsiv som repetitiv gør det særdeles afgørende at intervenere tidligt i denne proces.

Udvikling af seksuelt krænkende træk hos børn/unge – ætiologi¹

Problemets omfang er endnu relativt ukendt i Danmark, mens der som nævnt fra andre lande foreligger undersøgelser som peger på, at op imod en tredjedel af kendte overgreb begås af unge under 18 år, ligesom op imod halvdelen af voksne krænkere har rapporteret om afvigende seksuelle interesser fra tidlig ungdom. Hertil kommer, at voksne som i barndommen har været udsat for overgreb i ca. 50 pct. af tilfældene oplyser, at krænkelserne i deres barndom blev begået af unge under 18 (Eliott,1993; Abel, Osborne&Twigg, 1993; Burton, 2000).

Fokuseringen på, at børn og unge med seksuelt krænkende adfærd formentlig udgør et anseeligt problem betyder at en væsentlig del af det forebyggende arbejde vedr. seksuelle overgreb bør rette sig mod denne særlige gruppe. Ved en tidlig indsats antages det, at man kan forebygge, at unge udvikler sig til at blive seksuelle krænkere som voksne² og endvidere, at man i højere grad kan påvirke personlighedsudviklingen hos de unge end hos voksne. Der tages her afsæt i udviklingspsykologisk tænkning, idet der fokuseres på, at unge krænkere netop er kendetegnet ved at være unge, som begår seksuelle overgreb. Da forskningsresultater tyder på, at seksuelt krænkende adfærd hos nogle har en tendens til at intensiveres over tid og undertiden bliver en adfærd, som gentager sig med et tvangsmæssigt præg, altså bliver kompulsiv og repetitiv³, er en tidlig indsats formentlig af stor betydning.

Udover det forebyggende aspekt, d.v.s. fokus på at forebygge at børn/unge udvikler krænkende adfærd og udviser denne også i voksenlivet (enten som følge af manglende trivsel, følge af antisocial adfærd o.a. eller som følge af et egentligt

¹ Strange,M (2003)Udvikling af sexuel krænkende træk hos unge –ætiologi og behandling i:Nordisk Psykologi, vol.55,nr.2, august 2003. Temanummer:Børn i forstyrrede relationer.

² Netop fordi voksne krænkere kan beskrive, at deres afvigende seksuelle interesser har en tidlig debut, og fordi man antager, at sådanne udvikler sig over tid og ikke pludselig opstår i voksenlivet, er dette essentielt.

³ Begrebet *cycle of abuse* (Lane 1991;1997) anvendes som forståelsesmodel for det cykliske forløb, som kan udvikle sig for krænkelser. Der tages her udgangspunkt i, at seksuelt misbrug kan udvikle sig til en tvangsmæssig gentagelsesproces. Cyklus-modellen tager afsæt i den unges kognitive, adfærdsmæssige og følelsesmæssige tilstand før, under og efter den krænkende adfærd. Komponenter i en eventuel cyklus kan variere og må analyseres individuelt. Modellen bør anvendes dynamisk og ikke statisk, hvorfor den overvejende skal forstås som en mulig forståelsesmodel til at afdække eventuelle misbrugsmønstre eller -processer, som har dannet baggrund for, at misbruget kunne finde sted (og gentage sig), (for en uddybning se også Strange 2002).

pædofilt⁴ tændingsmønster) og dermed hindre, at seksuelle overgreb finder sted, er et andet aspekt betydningsfuldt set i forhold til de unge selv: At intervenere så tidligt som muligt i barnets/den unges liv og forsøge at påvirke bl.a. den seksuelle udvikling i positiv og acceptabel retning er essentielt for den unge selv. Man kan sige, at der er to foci, dels en samfundsmæssige præventiv interesse (opsporing og forebyggelse af krænkelser) dels en omsorgsmæssig interesse (behandling af ofre og unge krænker) (Larsson, 2000; Strange, 2000a).

Artiklen fokuserer på unge, som har udviklet seksuelt krænkende træk⁵ overfor andre, hvad baggrunden for udvikling af en sådan seksuel adfærd kan være, hvilke konsekvenser dette kan have for de unge selv og overvejelser vedr. interventioner i forhold til de unge.

Ætiologi

En væsentlig del af et frugtbart menneskeliv må antages at være at kunne indgå i nære relationer til andre, herunder have en seksuel relation til et andet menneske, som bygger på gensidighed, frivillighed og lyst. Unge, som påtvinger andre deres seksualitet har af forskellige grunde ikke adgang til en sådan kontaktetablering. Årsagerne kan være mange, da unge, som begår seksuelle overgreb, ikke er en homogen gruppe. For nogle unge gør det sig gældende, at de mangler indlevelse i andre menneskers følelsesliv, for norges vedkommende i en sådan grad, at man kan tale om en psykopatologisk afspaltning af indlevelsessevnen, for andres vedkommende er der tale om en begyndende fejludvikling, som kan antages at kunne påvirkes af psykoterapeutiske og andre interventioner, for atter andre er undervisning i adækvat seksuel adfærd en hjælp ligesom hjælp til udvikling af sociale kompetencer i forhold til jævnaldrende er det, for atter andre noget helt femte eller en kombination af faktorer. For de fleste gør det sig gældende, må man antage, at der sker en eller anden form for adskillelse af seksualitet og følelser – en adskillelse som kan forstås som en fraspaltning af indlevelse. En af forudsætningerne for at begå et overgreb er, at der er en manglende eller nedsat evne til indlevelse i andre – af midlertidig eller permanent karakter.

Seksuelle overgreb og seksualitet

For unge med overgrebsadfærd gør det sig gældende, at der i forbindelse med udredning og behandling bør optages en seksuel anamnese, idet seksuelle overgreb også handler om seksualitet.

⁴ Ifølge internationalt anerkendte diagnoselister (ICD 10, DSM IV) opstilles en række kriterier, som skal være opfyldt for at pædofilidiagnosen stilles. Et af kriterierne er, at den pågældende skal være 16 år og mindst 5 år ældre end barnet. En del unge med overgrebsadfærd vil alene ud fra deres alder ikke indgå i pædofilidiagnosen, selvom de i øvrigt møder de øvrige kriterier (se Møhl, 1999 for en nærmere redegørelse for pædofilidiagnose). Aldersforskellen på 5 år mellem offer og krænker betyder, at en dreng på 16 år, som har et seksuelt forhold til en 13-årig pige, ikke vil opfylde kriterierne.

⁵ I definitionen af seksuelt krænkende adfærd indgår, at en sådan siges at have fundet sted, når der ikke er *samtykke*, når der mangler *jævnbyrdighed* mellem parterne, *eller* når der har været anvendt *tvang* eller andre overtalelsesstrategier.

En ung krænker defineres som en et ungt menneske fra puberteten til myndighedsalder, som udfører en seksuel handling mod en person, uanset dennes alder, mod dennes vilje, uden samtykke eller på en aggressiv eller truende måde (National Task Force on Juvenile Sexual Offending (1993))

At konstatere, at der i seksuelt krænkende adfærd indgår seksuel drivkraft som (i alle fald) en delkomponent er ikke nødvendigvis helt så indlysende, som det kan lyde. I en del faglitteratur er dette neddæmpet i en grad, så man kan forledes til at tro, at seksuelle overgreb ikke (også) har med seksualitet at gøre, men mere med magtudøvelse, acting out af egne overgrebserfaringer, reaktion på frustration over egne livsbetingelser o.a.

Op gennem 80`erne blev man opmærksomme på, at unges overgreb ikke udelukkende kunne forstås som stærke drifter, som ikke kunne kontrolleres, men også måtte ses som uhensigtsmæssige og dysfunktionelle måder at reagere på i forhold til egne oplevelser. Man kan sige, at forståelsen af drifkraften bag seksuelle overgreb har bølget frem og tilbage mellem, om man skulle opfatte seksuelle overgreb som seksualiseret vold eller voldelig seksualitet.

Der indgår en seksuel komponent i seksuelt misbrug af børn. Som Nymann et al (2001) bemærker, så handler seksuelt misbrug (også) om sex. Det er på tide, at vi anerkender, at der indgår flere og andre drivkræfter og motiver i seksuelle overgreb mod børn end aggression, fjendtlighed og hævn. Tidefors & Drougge (06) anfører (i en interviewundersøgelse af voksne krænker), at der er et teoretisk vacuum, hvad angår seksualitet og seksuelt misbrug af børn. Overvejende har teorier til forståelse af adfærden taget udgangspunkt i, at seksuelt misbrug ikke primært er en seksuel handling. I stedet har seksuelt misbrug været motiveret af aggression, fjendtlighed, hævn og et ønske om (gen)vinde magt og kontrol.

De anfører videre, at konceptet om en eksisterende erotisk eller seksuel komponent ikke ekskluderer eksistensen af andre aspekter. Flere forskellige emotionelle tilstande kan være aktive samtidig under det seksuelle misbrug af et barn. Det antages bl.a.(Sjögren, 2004, se Tidefors 2006), at der i "behovet for et barn" kan indgå en længsel efter nærvær og inderlig samhørighed og, at denne længsel rækker ud over seksualiteten.

En dybere forståelse af dynamikkerne bag seksuelle overgreb mod børn sigter naturligvis mod at udvikle (endnu mere) effektive behandlingsmetoder med henblik på (bl.a.) at reducere recidivrisiko. Ny viden er nødvendig såvel i forhold til voksne krænker som i forhold til børn og unge.

Det skal i øvrigt bemærkes, at et gennemgående træk i volds- og voldtægtsforskningen har været, at udøvelse af magt og dominans nærmest ses som formålet i sig selv. Men hvis man vil forstå baggrunden for seksuelle overgreb må særligt spørgsmål om intention og motiv kunne besvares. Herunder må psykologiske forhold som emotionalitet, relationer, seksualitet og kærlighed indføjjes i den samlede forståelse (Madsen, 2001).

En nuanceret beskrivelse af intentioner og motiver er forskelligt fra blot at beskrive grundlaget og funktionen af seksuelle overgreb.

Offer – krænker: Et Janushoved

Af den foreliggende litteratur og viden om unge krænker fremgår det, at de ikke er en homogen gruppe, hvad angår opvækstvilkår, personlighedstræk m.v. men samtidig fremhæves en række lighedstræk (Långström, 2000). De unge er altovervejende af

hankøn og har, udover den seksuelt krænkende adfærd, ofte udvist adfærdsforstyrrelser i form af antisocial adfærd, har indlæringsvanskeligheder og ofte vist tegn på dårlig tilpasning og manglende trivsel gennem barndommen og været udsat for en eller anden grad af omsorgssvigt. Særligt ser det ud til, at de unge har begrænsede evner i socialt samspil med andre, ikke mindst jævnaldrende, men heraf følgende social isolation. Her ser det særligt ud til, at de unges manglende sociale kompetence i forhold til jævnaldrende kan have betydning for, at nogle unge indleder kontakt til yngre børn, som kan føre til seksuelt misbrug af disse.

Egne erfaringer med omsorgssvigt i barndommen er blandt de faktorer, som antages at bidrage til at børn/unge begår seksuelle overgreb, herunder særligt erfaringer med fysiske og/eller seksuelle overgreb. At være vidne til eller offer for vold i familien anses for at være en særlig stærk risikofaktor.

Egne erfaringer med overgreb er formentlig en medvirkende faktor for udvikling af grænseoverskridende adfærd, men er som enkeltfaktorer ikke tilstrækkelige til at forklare udviklingen af en sådan adfærd. Der er formentlig tale om et multifaktorielt problem, hvor nogle faktorer vejer tungere end andre. Unge med seksuel overgrebsadfærd kan ikke beskrives, som en homogen gruppe og seksuelt krænkende adfærd er ikke en diagnose, men netop en adfærd.

Interessen samler sig om hvilke faktorer, som i særlig grad kan hæmme eller fremme udvikling af overgrebsadfærd – særligt faktorer, som har betydning for, at ofre (for omsorgssvigt) udvikler sig til at krænke andre (Craissati, McClurg og Browne, 2002). Der foreligger endnu ikke nogen entydig videnskabelig forklaring på, hvorfor seksuel adfærd hos nogle unge udvikler sig til krænkende adfærd, men i forskellige modeller til forståelse af seksuelle overgreb begået af unge lægges i stigende grad vægt på at integrere mange forskellige faktorer til en mulig forklaringsmodel, som kan beskrive og forklare udviklingen af seksuelt krænkende adfærd hos børn og unge. I en sådan forklaringsmodel bør antagelser om seksualitet indgå, herunder den seksuelle anamnese. Det er formentlig af stor betydning for den unges mulighed for at erkende baggrunden for og motiver til seksuelt krænkende adfærd, at denne også kobles til seksualitet og seksuelle erfaringer, og fantasier i øvrigt.

I såvel forsknings- som klinisk baseret viden vil en frugtbar teoretisk tilgang til at forstå dynamikken bag udvikling af krænkende adfærd være at tage udgangspunkt i økologiske teorier (Woods, 1997), d.v.s. teorier som ikke fokuserer på et særligt aspekt eller en særlig teoretisk tænkemåde, men som forbinder disse til et mangefacetteret billede af et komplekst problem.

Uanset om udgangspunktet for en psykologisk forståelse af, hvordan unge bliver seksuelt krænkende er funderet i systemisk, kognitiv, psykodynamisk eller integreret økologisk teori, så synes der at være enighed om, at tilknytningsteorier er vægtige bidrag til forståelse af baggrunden for adfærden.

Seksualitet og tilknytningsevne

Tilknytningsteoretisk tænkemåde (Bowlby, Stern oa.) har generelt vundet indpas som en videnskabeligt funderet, teoretisk forståelsesramme for, hvordan mennesker udvikler sig, hvordan deres personlighed dannes, og hvordan børn lærer at indgå relationer med andre m.v.

Udviklingspsykologisk og tilknytningsteoretisk tænkning er båret af begrebet tilknytning (attachment) som én af hjørnesteenene i menneskelig udvikling. Tanken bag er, at tidlige erfaringer med tilknytning til andre har konsekvenser for, hvordan man senere i livet evner at indlede og opretholde relationer til andre. I undersøgelser af og forskning om unge med krænkende adfærd har man været optaget af at undersøge den grad af omsorgssvigt (fysisk, psykisk og seksuelt) og uhensigtsmæssige familiestrukturer, som de unge har været udsat for, idet tilknytningsforstyrrelser er en af de markører, man antager, har indflydelse på udvikling af bl.a. antisocial, herunder seksuelt krænkende adfærd.

De hidtidige undersøgelses- og forskningsresultater har vist, at mange unge med seksuel overgrebsadfærd ofte har vanskeligheder med interpersonelle relationer, forårsaget af bl.a. en eller anden grad af tilknytningsforstyrrelse.

Positionsskiftet eller transitionsprocessen fra offer til krænker antages at kunne hænge sammen med egne traumatiske barndomsoplevelser – særligt vold i familien, seksuelle overgreb og andre former for omsorgssvigt.

Ud fra tilknytningsteoretisk tankegang og særligt optagetheden af udvikling af tilknytningsevne og forstyrrelser af denne, fremhæves evnen til empati, dvs. evne til at indføle sig i andre, og forstyrrelser af denne evne, som en særlig faktor i forhold til udvikling af seksuel overgrebsadfærd.

Undersøgelser har vist, at en del voksne krænker er kendetegnet ved at have empatiforstyrrelser og lide af kognitive forvrængninger, som hæmmer evnen til at se realistisk på offeret, som hæmmer evnen til at se skadevirkningerne af egne handlinger, og som tjener til at retfærdiggøre egne handlinger. Manglende evne til empati indgår i mange undersøgelser af voksne krænker, men også i undersøgelser af unge krænker.⁶

Man kan sige, at evne til at føle empati handler om at kunne indleve sig i en anden, som man er forskellig fra, mens sympati oftere omhandler evnen til at kunne føle med een man ligner, er ens med.

Evne til at føle med andre og leve sig ind i en andens situation, (som kan være forskellig fra ens egen), antages ud fra tilknytningsteoretisk tænkemåde at grundlægges i den tidlige kontakt mellem det lille barn og dets primære omsorgspersoner. Frustreres det lille barn i at få opfyldt sine grundlæggende behov og mødes det ikke med tilbud om tilknytning og indlevelse, kan barnets evne til tilknytning skades (heraf begrebet tidlig tilknytningsforstyrrelse). Det er en grundlæggende antagelse i udviklingspsykologisk- og tilknytningsteoretisk tænkning, at personlighedsskader og herunder beskadigelse af evnen til at indleve sig i andres oplevelser, følelser, ønsker m.v. og udvikling af psykopatologiske personlighedsskader

⁶ Det er formentlig af stor betydning at inddrage forskning i empati i behandlingen af unge og voksne krænker. Traditionelt har det indgået i behandlingen af voksne, som har begået overgreb mod andre, fx også voldelige overgreb, at forsøge at opøve evnen til at kunne indleve sig i offerets situation og udvikle den enkeltes empathiske evne. Det er endnu ikke tilstrækkeligt belyst, hvordan denne proces kan ske, og om behandlingstiltag af denne art er vellykkede.

”Hvad er egentlig empati og hvordan træner man den? Indimellem beskrives empatitræning som om det var en slags muskel som skal øves og trænes op”(Nyman et al, 2001, p.9). Det er formentlig mest fremkommeligt at betragte empatibegrebet fra en psykodynamisk synsvinkel, således at en alt for mekanisk eller behavioristisk tilgang undgås, som ovenstående citat så polemisk fremstiller det.

grundlægges i tidlig barndom, hvis barnet har en dysfunktionel primær omsorgsperson, som ikke kan yde tilstrækkelig omsorg. Denne almenpsykologiske viden, som danner grundlag for generel tænkning om børn og for de skadevirkninger, omsorgssvigt kan påføre, vinder stadig større udbredelse også som grundlag for tænkning om børn og unge, som udvikler seksuelt krænkende sider.

Antagelsen er således, at udviklingspsykologiske teorier vil kunne støtte udforskningen af årsager til, at seksuelt krænkende sider kan udvikles hos børn og unge og endvidere, at den hidtidige viden om, at omsorgssvigt kan give personlighedsskader, herunder risiko for udvikling af antisociale personlighedsforstyrrelser, med fordel kan suppleres med antagelsen om, at omsorgssvigt kan give øget risiko for, at den unge tillige udvikler krænkende sider i personligheden, også af seksuel art.

I forhold til udviklingen af seksualitet som en del af personlighedsudviklingen er en pointe, at seksualitet netop er et personlighedstræk og derfor ikke kan forstås løst fra personligheden og dennes dannelse og udvikling. Det betyder bl.a., at tidligere erfaringer med behovstilfredsstillelse (også af ikke seksuel karakter) har indflydelse på seksualiteten og, at tidligere erfaringer med relationer og tilknytninger har indflydelse på seksualiteten. Udlevet seksualitet hænger jo uløseligt sammen med at gå i relation til en anden (inden for en givet samfundsmæssig kontekst).

At seksualitet formes tidligt i livet og har sammenhæng med tidlige erfaringer med tilknytning er ingen ny tanke:

"Freud fortalte os, hvad ingen havde gjort før, at forældre har den størst tænkelige indflydelse på deres børns udvikling, at børn udvikler psykiske strukturer ved udveksling med omverdenen, at det voksne seksuelle liv kan føres tilbage til påvirkninger i den tidlige barndom og, at seksuel lyst og gratifikation har sin oprindelse i tidlig barndom, længe før disse viser sig åbenlyst i puberteten. Præcis hvordan forældre overfører denne indflydelse/påvirkning til deres børn har været genstand for intensive studier for såvel analytikere som ikke-analytikere i (mange) år. Freuds ideer har inspireret til forskning/undersøgelser ... hos utallige, som tror på, at den tidlige barndom udgør afgørende udviklingsmæssige faser" (Stoller, 1975, min oversættelse).

Almen- og udviklingspsykologiske viden, som danner grundlag for generel tænkning om børn og for de skadevirkninger omsorgssvigt kan påføre, vinder stadig større udbredelse også som grundlag for tænkning om børn og unge, som udvikler seksuelt krænkende sider.

I begrebet indre repræsentationer ligger indlejret den antagelse, at sideløbende med tilknytning⁷, indøver eller indarbejder børn gennem opvæksten indre modeller for hvordan de selv skal udvise omsorg, indlevelse og tilknytning senere i livet.

Hvis sådanne indre repræsentationer ikke findes, vil man have vanskeligt ved at vise andre omsorg, kunne se deres behov og leve sig ind i deres følelsesliv. Manglende

⁷ Det kan være formålstjenligt at skelne mellem relationer og tilknytninger (relationship og attachment). Således kan man have en relation til en, man ikke er knyttet til, ligesom man omvendt kan være knyttet til en, man er afskåret fra at have en relation til – fx fordi vedkommende er død. I sidstnævnte tilfælde kan man sige, at man har en tilknytning til en, som man ikke har mulighed for at have en relation til.

eller nedsat indlevelsessevne må antages at være en del af baggrunden for, at andres grænser overskrides.

Evne til reflective function⁸ (Fonagy, 2000) hænger sammen med egne oplevelser af tilknytningsmuligheder, omsorg i opvæksten m.v. og tilstedeværelse eller fravær af denne evne kan medvirke til at belyse en mulig baggrund for mangelfuldt udviklet tilknytnings- og omsorgsevne.

Dette hænger sammen med tilknytningsteoretisk tænkning, idet tilknytningsteori jo har (i hvert fald) to hypoteser:

- Alle børn knytter sig til deres forældre, uanset hvordan de bliver behandlet af dem (under forudsætning af, at de er sammen med dem).
- Parallelt med tilknytning indlærer og danner børn indre mønstre eller modeller for, hvordan de skal udøve tilknytning (og omsorg) siden hen.

Den videre udforskning af, hvorledes omsorgssvigt i barndommen kan indvirke dels på traumatisering og afvigende udvikling af seksualiteten og dels på udvikling af seksuelt afvigende adfærd er et vigtigt forskningsfelt. I dette felt kan indhentes ny viden om transitionsprocessen som bringer unge fra at være ofre (for andres omsorgssvigt) til at være krænkere (offergøre andre).

I en diskussion af seksualitet ligger indlejret såvel implicitte som explicitte antagelser om seksuel udvikling. Hvad er kendetegnende ved seksuel udvikling og hvornår begynder og afslutter den?

Ofte opfattes seksuel udvikling snævert, relateret til fysiske, psykiske og interpersonelle forandringer i puberteten/tidlig ungdom. En mere omfattende forståelse af seksuel udvikling er, at denne påbegyndes (i alle fald) ved fødslen og fortsætter gennem hele livet og i bred forstand har med interpersonelle relationer at gøre.

Det understreges (Bokowski et al., cit.in Barbaree, 1993), at seksuel udvikling kan betragtes som en triangulering mellem selvet, de andre og samfundet og, at seksuel udvikling er en proces, som indbefatter en integration af personelle og interpersonelle relationer i en social og samfundsmæssig kontekst.

At vokse op i voldens nærhed

Børn og unges oplevelser af fysisk truende adfærd i hjemmet, oplevelser at være blevet slået eller været vidne til vold gennem opvæksten er et parameter, som har fået stigende opmærksomhed som baggrundsfaktor for, at unge udvikler grænseoverskridende træk overfor andre.

I overensstemmelse med bl.a. Weinehall (2001), som beskriver de skadevirkninger, det kan have for børn og unge at vokse op i voldens nærhed (såvel fysisk som psykisk og seksuel vold), kan man konkludere, at oplevelser med overskridelse af fysiske

⁸ Begrebet *reflective function* refererer til evne til at mentalisere, dvs. kunne forstå sin egen og andres adfærd i mentale tilstandstermer, altså bl.a. kunne forstå andres mentale tilstande såsom følelser, ønsker, intentioner etc. (Fonagy, 2000; Madsen, 2001). Evne til at mentalisere kan ses hos børn fra 18 måneders alderen, idet de er "i stand til at forstå, at en anden persons handlinger kan være drevet af behov/ønsker, som er forskellige fra barnets egne. Gennem det andet leveår taler børn om ønsker hos dem selv og andre"(Fonagy, 2000, p.7).

grænser eller vold i barndomshjemmet øger risikoen for yderligere erfaringer med fysiske grænseoverskridelser eller vold senere i livet⁹.

Et af resultaterne af at opleve fysisk afstraffelse er, at barnet/den unge oftere selv udvikler en aggressiv adfærdsform overfor andre. Viden om baggrunden for, at det hos nogle unge også udvikler sig til seksuelt aggressiv adfærd er endnu sparsom. Det ser imidlertid ud til, at mens de fleste, som udsættes for en eller anden grad af fysisk afstraffelse eller vold i hjemmet, ikke udvikler seksuelt krænkende træk, så gør det sig omvendt gældende, at der blandt unge, som udvikler seksuelt krænkende adfærd ses stor hyppighed af erfaring med at have været offer for eller vidne til vold i hjemmet. Det betyder, at andre faktorer end selv at have været offer for seksuelt misbrug¹⁰ kan være udslagsgivende for at udvikle krænkende adfærd.

Dette viser sig med endnu større tydelighed ved undersøgelser af børn/unge, som har været udsat for seksuelle overgreb og deres senere seksuelle adfærd overfor andre. Skuse et al (2000) fandt således i en undersøgelse af risikofaktorer for udvikling af seksuelt krænkende adfærd hos seksuelt misbrugte drenge i alderen 11-16 år, at risikoen for, at seksuelt misbrugte drenge selv i deres tidlige ungdom misbruger andre børn formentlig kan forstås i sammenhæng med oplevelser i tidlig barndom, som ikke er direkte relateret til den seksuelle offergørelse. Man fandt derimod, at eksponering for vedvarende vold i familien formentlig er en særlig vigtig risikofaktor, hvor volden i familien omfatter såvel at være vidne til som offer for denne.

Ved sammenligning mellem de drenge, som senere begik seksuelle overgreb og de, som ikke udviklede seksuelt krænkende adfærd, var der ingen tydelige forskelle mellem de to grupper drenge, hvad angik deres oplevelser af seksuelle overgreb. Tre faktorer angav en forhøjet risiko for selv at krænke: At have været offer for eller vidne vold i familien, eller at have haft skiftende omsorgspersoner (discontinuity of care). Risikoen for selv at blive krænket knyttede sig ikke til grovhedsgraden i de oprindelige seksuelle overgreb, men mest til at være vidne til eller offer for vold i familien.

Betydningen af familiær vold for børns emotionelle og adfærdsmæssige udvikling bør udforskes yderligere – ikke mindst med sigte på yderligere belysning af sammenhængen med udviklingen af seksuelt krænkende adfærd. Det er særlig vigtigt at være opmærksom på, at det at være vidne til vold kan være ligeså skadeligt som at være offer for denne og kan være en væsentlig risikofaktor i forhold til udvikling af grænseoverskridende adfærd.

Er unge med seksuel overgrebsadfærd altid drenge/unge mænd?

Man kan ud fra faglitteraturen få det indtryk, at seksuelle overgreb overvejende begås af drenge/unge mænd. De fleste undersøgelser af såvel klinisk som forskningsmæssig

⁹ I Weinehalls undersøgelse har ca. halvdelen af ofrene for fysisk vold i barndomshjemmet senere selv udøvet grov fysisk vold. Børn som oplever vold i familien kan som oftest ikke fjerne sig fra den. De er nødt til at blive – de kan som oftest ikke gå fra forældrene. Det betyder at de må affinde sig med situationen og finde strategier til at overleve og samarbejde (Källström Cater, 2001). At opleve vold i familien har en selvstændig negativ indflydelse på den unges psykiske velbefindende (Henning, 1996, se Christensen, 2001) og kan udgøre en risikofaktor for fejludvikling.

¹⁰ Det har været en ofte anvendt hypotese at ofre for seksuelt misbrug hyppigere end andre selv udviklede sig til krænkere.

art har næsten udelukkende drenge og mænd i deres materiale, hvorimod ofrene er af begge køn. Dette gælder også for nordiske undersøgelser, som måske er særlig interessante, set med danske øjne.¹¹

Om rapporteringen af det meget lille antal piger i undersøgelser af unges seksuelle overgreb, som også gør sig gældende i europæiske undersøgelser skyldes, at der rent faktisk er tale om en køns specifikt problematik, eller om der er tale om en underrapportering, hvad angår piger, er endnu utilstrækkeligt belyst, men der er formentlig tale om, at piger udgør en minoritet. Fra undersøgelser af voksne vides det, at der findes kvinder, der er seksuelt krænkende overfor børn. Det er uoplyst, hvor udbredt fænomenet er, men undersøgelser har rapporteret om grove overgreb fra kvinders side (Se fx Saradjian, 1996, Elliott, 1993).

Det antages, at det uoplyste og måske underrapporterede tal vedr. kvindelige krænkere kan skyldes kønsrolletænkning, bl.a. en idealisering af kvindelighed og moderlighed, som gør, at overgrebsadfærd overses eller anses for utænkelig. Kvinder er livgivende, omsorgsgivende osv., hvorfor det er antagelsen, at overgrebsadfærd enten ikke opdages eller forstås som udslag af overdreven omsorg (Hetherington, 1999). Når kvindelige krænkere opdages, kan der ses en tendens til at betragte disse som undtagelser med en særlig (alvorlig) psykopatologi: Women are mad, not bad. (Hetherington, 1999)¹².

Hvad angår unge piger/kvinder, som udviser krænkende adfærd, vides det ikke, hvor stort omfanget er, eller i hvilken udstrækning problemet eksisterer. Det kan være, at kønsrolleforestillinger har skygget for erkendelsen af, at der ikke er tale om overvejende kønsspecifikt forhold, eller det kan omvendt gøre sig gældende, at det ikke er et adfærds- og personlighedsproblem, som piger udvikler.

Indtil problematikken er belyst yderligere, må man konstatere, at seksuel overgrebsadfærd oftest opdages hos drenge/mænd, men piger/kvinder formentlig udgør (indtil videre) en minoritet, som man bør have øget opmærksomhed på. Den kønsspecifikke tænkning, som kan have sat sit præg på undersøgelser af krænkere, har endvidere tidligere præget undersøgelser af ofre for seksuelle overgreb. Frem til sidst i 80'erne var det ikke almindelig (aner)kendt, at ikke kun piger, men også drenge var ofre for seksuelle overgreb. Dette har formentlig haft indflydelse på, hvor mange misbrugte drenge, man fik kendskab til. I kølvandet på en stigende erkendelse af, at også drenge er ofre for seksuelle overgreb fulgte en stigning i sager, hvor drenge var ofre (jf. bl.a. Svensson, 1998)¹³. I de seneste år har

¹¹ I den første nationale kortlægning af unge, som forgriber sig seksuelt på andre (Socialstyrelsen 2002) fandt man i Sverige blandt 199 12-18 årige kun to piger. Nyman et al (2001) har i deres undersøgelse af 62 unge krænkere en pige i deres materiale. I et svensk projekt, GRUF-projektet (gruppbehandling av unga förövare av seksualbrott) opgør Kjellgren (2000), at projektgruppen har haft 70 unge med en gennemsnitsalder på 14 år til udredning/behandling, hvoraf tre var piger.

¹² Endvidere antages det, at der kan være en tendens til at tro, at kvindelige overgreb er mindre skadelige eller voldelige end mænds, hvilket undersøgelser tyder på ikke er tilfældet (Saradjian, 1996).

¹³ Forfatteren Christian Ditlev Jensen (2001) har med sin selvbiografiske bog om egne overgrebsoplevelser i barndommen været med til at skabe debat om og sætte fokus på mænds oplevelser af at have været ofre for seksuelle overgreb. Dette har været så meget desto mere betydningsfuldt, fordi mænd har været tilbageholdende med at fortælle om sådanne oplevelser som følge af skamfølelse, angst for at blive "afmaskuliniserede" eller mistænkt for (også) at være krænkere. Se også Gartner (1999) og Durham, A.(2003).

der været øget fokus på mænd som ofre for seksuelle overgreb (se bl.a. Gartner 1999). Lyager og Lyager, 2005 beskriver behandling af danske mænd, udsat for overgreb som drenge.

Kønsskille og kønsroller i forhold til seksuelle overgreb

Til en forståelse af, hvordan følelser og seksualitet kan fraspaltes, som en af forudsætningerne for, at seksuelle overgreb kan forekomme, kan det være indsigtsgivende at inddrage andre faktorer end de ovenfor anførte udviklings- og tilknytningsteoribaserede.

Socialisationen af de to køn har betydning for, hvordan seksualiteten formes og udøves, og hvilken betydning den tillægges. Mænds seksualitet har traditionelt været opfattet som mere resultatorienteret end kvinders og præget af opfattelsen af, at deres seksualitet er adskilt fra eller kan adskilles fra det intime, nære og emotionelle, mens kvinders seksualitet oftere har været præget af beskrivelser af denne som knyttet til følelser og intimitet.

"I den mandlige seksualitet kan muligheden for en total adskillelse mellem seksualitet og det nærhedsorienterede og intime findes. Er en sådan adskillelse manifesteret kan man forestille sig, at seksualiteten kan fungere så løsrevet fra nærhed, intimitet og anden relationel emotionalitet, at manden bliver blind for disse aspekter, når "driften" kommer op i ham" (Madsen, 2001, p.8) – hvoraf man naturligvis ikke kan udlede, at adskillelse af seksualitet og nærhed uden videre fører til seksuelle overgreb. Men det ser ud til, at den manglende evne til at indleve sig og kunne vise empati kan være en væsentlig del af forklaringen på, at seksuelle grænseoverskridelser finder sted.

Den manglende evne til indlevelse i andre menneskers følelsesmæssige tilstand kan være så fremherskende, at der er tale om en forstyrrelse af personligheden i mere psykopatologisk forstand.

Til forståelse af denne psykopatologi må inddrages elementer, som kan bidrage til forståelse af, hvorfor og hvordan grænsen overskrides fra almene kønsrolleforskelle til seksuelle overgreb og voldtægt (Madsen, op.cit.). I relation til store børn/unge er opmærksomhed på dette og særligt på den udviklingsmæssige historie essentiel i forebyggelsesøjemed. Her tænkes særligt på udviklingsmæssig psykopatologi (Araji, 1997), dvs. faktorer af udviklingspsykologisk art, som relaterer sig bl.a. til konsekvenser af omsorgssvigt i barndommen.

Børn og unge med seksuelt grænseoverskridende adfærd

Efter ovenstående gennemgang af mere overordnede teoretisk og forskningsbaseret gennemgang af bl.a. mulig ætiologi m.v. fortsættes med en mere konkret gennemgang af viden om danske børn/ unge¹⁴.

¹⁴ Strange, M. (2006): Børn og unge med seksuelt grænseoverskridende adfærd i: Seksuelle overgreb mod børn og unge. En antologi om forebyggelse og behandling. Forskningsnetværket om seksuelle overgreb mod børn (in press). Akf forlaget, og Statusrapport III, projekt JANUS

I det følgende beskrives hovedaspekter af den viden, såvel praksis- som forskningsbaseret, som Projekt JANUS har indsamlet gennem knap 3 års arbejde med unge med seksuelt grænseoverskridende adfærd *overfor børn*. Målgruppen har været store børn/unge mellem 12 og 18 år og deres forældre/familie. Inklusionskriterium for visitation til projektet har bl.a. været, at der har været tale om seksuelle overgreb *mod børn*, da projektet er led i Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af seksuelle overgreb mod børn. Eksklusionskriterium har været bl.a. unge med en massiv kriminel baggrund.

Projektet tilbyder udover udredning og behandling til målgruppen, supervision og rådgivning til professionelle samt foretager vidensindsamling, bearbejdning af de indsamlede data og vidensformidling. Projektet har modtaget henvendelser fra hele landet om børn/unge med seksuel overgrebsadfærd.

Den erfarings- og forskningsbaserede viden, som her fremlægges, kan give os vigtige oplysninger om en gruppe danske børn/unge med behørig hensyntagen til, at der er tale om et mindre og selekteret sample.

Der er foretaget systematisk vidensindsamling i den forløbne periode og her fremlægges nogle hovedpointer fra særligt:

- 1) Psykologisk udredning af 43 unge
- 2) Kvalitativ analyse af interviews med 28 unge
- 3) Erfaringsopsamling og analyse af gruppebehandlingsforløb.

Der henvises til litteraturliste for yderligere information.

Datagrundlag

Data baserer sig på vidensindsamling fra udredning og/eller behandling af 58 unge og deres familier. (Se Statusrapport 3, Projekt JANUS, 2006 for nærmere redegørelse) Data er indsamlet siden 01.09.03, hvor klinik blev åbnet. I alle sager er der kontakt til socialforvaltning og ligeledes til forældre, fraset 7 sager, hvor det ikke har været muligt.

Projektet har modtaget henvendelser fra hele landet, ca. 100 fra ca. 50 kommuner. I den forløbne periode har behandlingstilbud været rettet mod børn/unge mellem 12 og 18 år. (Fremover vil børn mellem 6 og 12 også være inkluderet).

Alle henviste børn/unge er drenge, på nær to, og aldersmæssigt er den største gruppe ml. 13-15 år. Der ses en tendens til, at de klienter som henvises bliver yngre set over den samlede projektperiode.

Der er i 58 sager registreret 51 ofre.

Ofres køn, alder og relation til krænkeren

Ofrenes køn fordeler sig således, at der er dobbelt så mange piger som drenge. Hvad angår alder udgør de 4-5 årige 16 sager, mens gruppen 8-10 år udgør 17 sager. 11-12 årige udgør 8 sager. Ofrenes alder spreder sig fra 3-15 år (de fleste under 12). Der er meget få sager, hvor der er flere ofre i samme sag; det hyppigste er et offer, ligesom der i de fleste sager udelukkende er en krænker.

Hvad angår overgrebenes *varighed* fordeler disse sig over et kontinuum fra sager med udelukkende 1 overgreb til sager med mange overgreb over tid. Sidstnævnte gør sig blandt andet gældende i søskendeincestsager. De seksuelt grænseoverskridende *handlingers karakter* fordeler sig således inddelt i et kontinuum fra blufærdighedskrænkelser til penetration: I halvdelen af sagerne er der rapporteret om penetration eller forsøg herpå (vaginalt, analt, oralt). 1/3 af sagerne omhandler beføling/befamling m.v.

Der ses et entydigt billede hvad angår *relationer mellem ofre og den krænkende person*, idet de i alle sager kender hinanden, fraset 3. Søskende udgør godt 1/4, skolekammerat udgør 1/3, mens barn med bopæl i klientens plejefamilie/opholdssted udgør 1/7. Resten fordeler sig på andre kendte ofre, såsom kusine/fætter, ven/veninde o. lign.

Det er betydningsfuld viden at afdække, hvordan ofrenes køn, alder og relation til krænkeren og dennes alder fordeler sig, og af nedenstående opgørelse kan man se en tydelig tendens: I sager, hvor overgrebet/overgrebene er sket mod enten en søskende, et andet familiemedlem eller mod et barn i plejefamilien, er der overvejende tale om overgreb på ofre mellem 4 og 7 år. I sager, hvor der er tale om overgreb på enten ven/veninde, skole/klassekammerat eller en fra pågældende klients opholdssted ses, at gennemsnitsalderen her er højere, idet der overvejende er tale om ofre mellem 10 og 14 år.

I *søskendeincestsager* ses, at 3/4 af overgrebene er begået på halvsøskende, mens 1/4 er begået på biologiske søskende. 1/3 af ofrene i søskendeincestsager er drenge, mens 2/3 er piger. Halvdelen af ofrene for søskendeincest er under 6 år, og gennemsnitsalderen for disse er 7 år. Den unge, der krænker, er i gennemsnit 13.1 år.

I alle sager, bortset fra 3, er der tale om anal, vaginal eller oral penetration eller forsøg herpå.

I de fleste søskendeincestsager er der tale om flere overgreb mod samme offer. I to sager er der tale om ét overgreb, mens det i 1 sag ikke fremgår, hvorvidt der er tale om ét eller flere overgreb. Det ses således, at der i søskendeincestsagerne overvejende er tale om flere overgreb mod samme offer, som finder sted inden for en kortere eller længere tidsperiode.

I 9 ud af de 14 sager fremgår det, at den unge bor sammen med pågældende søster eller bror på overgrebstidspunktet, mens det i 5 ud af de 14 sager gælder, at den unge ikke bor sammen med offeret på det pågældende tidspunkt.

I sager, hvor overgrebet er sket på en *skole/klassekammerat*, er den unge, der krænker, i gennemsnit 14,5 år, og ofrene er i gennemsnit 11,2 år. Ca. 1/3 af ofrene er drenge, og 2/3 er piger.

I forbindelse med overgreb begået i plejefamilie eller på opholdssted se, at overgreb begået i plejefamilien primært er begået mod børn på 4-5 år, mens overgreb, der har fundet sted på opholdssteder overvejende er begået mod unge mellem 12 og 14 år.

Kønsfordelingen på ofrene i denne gruppe er ligeligt fordelt mellem drenge og piger. De unge i disse to grupper er i gennemsnit 14,6 år.

I overgreb begået mod en *ven/veninde* er 5 ud af 6 ofre drenge, og der er tale om orale/anale overgreb i alle tilfældene. De unge, der krænker seksuelt, er i gennemsnit 12,8 år, og deres ofre er i gennemsnit 10 år.

I 3 sager har den unge begået overgreb mod *familiemedlem(mer), fætter/kusine/niece*. Der er i alt tale om 5 ofre, der alle er mellem 4 og 6 år, i gennemsnit 5 år. Den unge er i disse sager mellem 13 og 15 år, i gennemsnit 14 år. I alle sager er der tale om beføling med undtagelse af 1, hvor der er tale om orale overgreb. Overgrebene er hovedsageligt begået, mens den unge i en kortere eller længere periode har boet i familien.

32 unge bor hjemme og 26 er anbragt uden for eget hjem (hhv. plejefamilie og opholdssteder) på visitationstidspunktet. For 4 unges vedkommende betyder afsløring af overgrebsadfærd og den efterfølgende udredning af den unges situation, at den unge anbringes uden for hjemmet.

(vedr. sociodemografiske oplysninger om forældre henvises til Statusrapport 3).

Resultater fra psykologisk udredning og behandling

Psykologisk udredning: En udredning består af 3 dele: Interview, udredende kliniske samtaler samt en psykologisk undersøgelse, som har til formål at belyse den unges kognitive, herunder evt. opmærksomhedsvanskeligheder, samt personlighedsmæssige vanskeligheder og ressourcer. (WISC III, TOVA og Rorschach anvendt).

Resultater af psykologisk undersøgelse af 43 unge viser, at langt hovedparten af de unge, som blev henvist til behandling på Projekt JANUS i perioden august 2003 – december 2005, har været præget af kognitive, intellektuelle og personlighedsmæssige vanskeligheder, som har medført forringet social og interpersonel kompetence og givet anledning til dårlig selvværdsfølelse”(J. Koføed Andersen, s.18 i: Resultater af psykologiske undersøgelser af 43 unge i Projekt JANUS, 2006).

Over halvdelen har vanskeligheder med at indgå i sociale situationer på en hensigtsmæssig måde og fremviste svigtende social kompetence.

Opmærksomhedsfunktionen er undersøgt i en særskilt opmærksomhedstest (TOVA testen)¹⁵, idet det vurderes vigtigt, at denne funktion undersøges specifikt, da ubehandlede vanskeligheder på dette område kan medføre såvel indlæringsmæssige som sociale vanskeligheder: 60 % af de undersøgte har *ADHD vanskeligheder* i så stort et omfang, at særlig opmærksomhed og behandling er påkrævet. 60 % er således vokset op med specifikke vanskeligheder, som var *uopdagede*, men som erfaringsmæssigt medfører store problemer indlæringsmæssigt, har fået mange

¹⁵ Tova testen er en computerbaseret opmærksomhedstest, som vurderer specifikke opmærksomhedsmæssige faktorer.

Testen vurderer evnen til at ”holde sig vågen” (opretholde et relevant vågenhedsniveau i hjernen), evnen til at hæmme impulser, reaktionshastigheden, evnen til at variere en responsaktivitet og evnen til vedvarende og fokuseret opmærksomhed (koncentrationsevnen). Testen udregner en ADHD score. Såfremt scoren er lavere end –1.80 er der tegn på ADHD vanskeligheder. Vanskelighederne kan være af lettere eller sværere karakter.

irettesættelser, haft store sociale vanskeligheder og adfærdsproblemer. Samlet giver sådanne vanskeligheder manglende selvværd og stor nederlagsfølelse. Det skal bemærkes, at i en normalpopulation regner man med, at 3-6 % har behandlingskrævende ADHD. Der er således tale om en stærk overrepræsentation blandt de undersøgte børn/unge.

Kognitive test:¹⁶ Ved analyse af testresultaterne har der især været lagt vægt på at undersøge det generelle *intellektuelle funktionsniveau, den sproglige kompetence, herunder evne til at tænke abstrakt/hypotetisk samt evne til at aflæse et socialt handlingsforløb og til at mentalisere, dvs. forestille sig andre menneskers tanker, følelser, behov og intentioner.*

Det ses at 60 % intellektuelt befinder sig på et niveau, der må betegnes som intellektuelt forsinket, dvs. under biologisk alder. Der er således tale om, at for mere end halvdelen vedkommende har de særligt behov for støtte og opmærksomhed i forhold til udvikling, indlæring og social kompetence.

Hvad angår sproglig kompetence og evne til refleksion ses, at $\frac{3}{4}$ har en forsinket sproglig udvikling. Det betyder, at $\frac{2}{3}$ ikke har sproglige ressourcer til at løse problemer og bearbejde konflikter verbalt. En del af de unge virker sprogligt understimulerede og gav indtryk af, at de ikke i deres opvækst har været vant til, at problemer og konflikter kan løses ved samtale.

Ved vurdering af evne til at analysere og danne sig et overblik over en kompleks situation ses, at $\frac{1}{2}$ af de unge har vanskeligheder, som medfører, at de socialt mangler forudsætning for at planlægge og forudse konsekvenser af deres handlinger. *Risikoen for at få sociale problemer alene pga. disse vanskeligheder er således til stede hos halvdelen af de henviste unge.*

Hvad angår evne til at aflæse et socialt handlingsforløb og evne til at mentalisere ses, at 60 % rent kognitivt har svært ved at forstå og forholde sig hensigtsmæssigt til en social situation.

Halvdelen har problemer med at forstå og forholde sig til andre menneskers tanker og følelser og vanskeligheder med at begå sig i sociale sammenhænge.

Med afsæt i Fonagys (2004) teori om mentalisering kan det konkluderes, at "Når undersøgelser og kliniske erfaringer peger på at unge, der krænker seksuelt, har en dårligt udviklet eller manglende empati, kan det muligvis skyldes, at de ikke har haft mulighed for at skabe en sund indre arbejdsmodel af mentale tilstand. Således kan

¹⁶ WISC III er en kognitiv test, der måler global, verbal og nonverbal intelligens hos børn og unge i alderen 6-16 år. Den kan anvendes til at vurdere såvel udviklingshæmmede som intellektuelt højt fungerende børn i skolealderen.

WISC III testen anses for at være et værdifuldt pædagogisk-psykologisk vurderings- og planlægningsværktøj. På grund af sin internationale udbredelse er den desuden anvendelig i forskningssammenhænge. WISC III's anvendelighed som et klinisk instrument underbygges af undersøgelser af kliniske grupper omfattende børn med indlæringsvanskeligheder og opmærksomhedsforstyrrelse. Ved analyse af testresultaterne kan man beregne intelligenskvotient og specifikke indekxsværdier. Der kan således beregnes en kvotient for total IK, sproglig IK, og handle IK. Desuden kan der laves en analyse af opmærksomhedsstyringen og forarbejdningshastigheden, der bl.a. kan pege på specifikke opmærksomhedsmæssige vanskeligheder (ADHD-problematik).

sociale situationer og relationer til andre mennesker virke angstprovokerende, da det er vanskeligt at aflæse og fortolke mentale tilstande hos andre. Særligt kan evnen til at reflektere og mentalisere blive forringet, hvis den unge oplever at blive stresset eller følelsesmæssigt presset. I en presset situation kan den dårlige håndtering af situationer, manglende impuls kontrol og nedsat evne til at læse den andens tilstand føre til, at den unge kan udvise en grænseoverskridende eller krænkende adfærd”(Kaplan, p.84, 2005).

Personlighedstest:¹⁷ Ved undersøgelse af personlighedsudviklingen havde ingen en aldersvarende moden personlighedsudvikling. Hvad angår følelsesforvaltning havde ¾ af de unge problemer med at forvalte vrede og havde uhensigtsmæssig adfærd i forhold til at indgå i sociale relationer og interpersonelle relationer på en tilfredsstillende måde. Hvad angår stresshåndtering ses, at 84 % af den undersøgte havde enten højt stressniveau eller svag stresstolerance – hvilket medfører øget risiko for at reagere uhensigtsmæssigt. Halvdelen havde unuancerede og ustabile handlestrategier, hvilket viser sig ved utilstrækkelig social kompetence.

Mere end ¾ havde problemer med at indgå i tilfredsstillende og gensidige interpersonelle relationer, herunder problemer i forhold til at forpligte sig og nære basal tillid til andre.

Resultater af interviews: Der er foretaget en kvalitativ analyse og fortolkning af 28 interviews med unge, der har været seksuelt krænkende overfor børn (Se Unge med seksuel overgrebsadfærd – hvem er de ?, Alexandra Holmboe, Projekt Janus 2006).

Analysen bygger på interview med unge, visiteret til projektet, ud fra spørgeguide, som anvendtes i SFI-undersøgelsen (Strange, 2002) og udgør således et vægtigt bidrag til den tidligere gennemførte undersøgelse. Formålet med at interviewe alle unge som del af udredningen er at indfange relevante oplysninger om den unges liv og opvækst for at få en helhedsvurdering af den unges vanskeligheder, ressourcer og behov.

Derudover er formålet at få en øget forståelse af og viden om den unges egen vurdering af hvilken betydning, begivenheder i dennes liv har haft (“users perspective”). Hertil kommer, at interview kan bidrage til en mere omfattende forståelse af forhold, som muligvis udgør risikofaktorer for udvikling af seksuel overgrebsadfærd. Viden som er vigtig som led i at forebygge seksuelle overgreb mod børn og tidlig udvikling af krænkende adfærd. Der er således tale om et dobbelt formål: Dels viden til brug for behandlingsplanlægning i forhold til den enkelte klient (klinisk formål) og dels indsamling af viden til brug for øget forebyggelse (forskningsmæssig formål).

Der er tale om et omfattende kvalitativt interview (se statusrapport 1, bilag 14, projektets hjemmeside), som belyser den interviewedes opvækst, arten af evt. omsorgssvigt, trivsel, familieforhold, vennerelationer, skolegang etc., samt refleksioner i forhold til de(t) begåede overgreb, motiver herfor, relationer til ofret, ønsker om hjælp m.v.

¹⁷ Rorschach testen er en personlighedstest, der analyseres elektronisk ad modum Exner. Testen beskriver forskellige parametre i den unges personlighed. Således belyses bl.a. *den unges generelle modenhedsniveau, følelsesforvaltning, stresshåndtering, copingstrategier, socialt modenhedsniveau (social adfærd og evne til at aflæse sociale kontekster) samt evne til tilknytning.*

Svarende til den psykologiske testning findes også her, at de unge har opmærksomheds-, adfærds- eller indlæringsmæssige vanskeligheder. Hertil kommer, at en manglende evne til eller øvelse i at identificere, differentiere og verbalisere følelser og følelsesmæssigt tilstande i dem selv og andre.

For en stor dels vedkommende har deres liv været præget af omskiftelighed og uforudsigelighed i form af mange flytninger, skoleskift og en høj skilsmisse procent (75 %) samt skiftende sammenbragte familier.

Disse skift i opvæktsbetingelserne er ofte dårligt kommunikeret til de unge således, at mange er præget af markant mangel på viden om afgørende hændelser i deres liv. Der konstateres en mangel på biografisk sammenhæng, kendskab til egen livshistorie, rodfæstethed og kontrol i forhold til eget liv, dels forårsaget af den unges manglende erfaring med at øve indflydelse på eget liv og dels forårsager af problematiske relationer til nære omsorgspersoner. Analysen af de unges familieforhold og relationer viser, at for mange er disse konfliktfyldte og emotionelt uafklarede, ambivalente og ureflekterede.

En stor del af de unge har svært ved at beskrive emotionelle aspekter ved nære relationer, enten fordi evnen til refleksion og verbalisering af følelser er mangelfuld og utrænnet, og/eller fordi relationerne til de primære omsorgspersoner ikke har været præget af omsorg og nærhed.

En stor del af de unge har været udsat for forskellige former for omsorgssvigt fysisk, psykisk samt seksuelt). Samstemmende med internationale forskningsresultater (bl.a. Barbaree 1993, Skuse 1997, Bentovim&Williams, 1998, Cahn&Loyd, 1996, Kaufman&Zigler 1987) peger analysen på, at det at være offer for eller vidne til vold i hjemmet kan udgøre en særlig risikofaktor i forhold til udvikling af seksuel overgrebsadfærd (hhv. 1/2 og 1/3 af de unge). Udover de skadevirkninger det i øvrigt giver at være udsat for et voldeligt familieklima (se bl.a. Weinehall 2001). At være offer for seksuelle overgreb gør sig gældende for ca. 20 %, altså et betydeligt lavere tal end vold. Dette svarer også til andre internationale forskningsresultater. (William&Finkelhor, 1990 rapporterer således i deres undersøgelse at 20 pct. af børn, udsat for seksuelle overgreb selv som voksne blev seksuelt krænkende overfor egne børn).

I forbindelse med analyse af omsorgssvigt i de unges opvækst har fokus været rettet mod evnen til tilknytning og empati og omfanget af udviklede sociale kompetencer. Størstedelen af de unge har været socialt isolerede, har få eller ingen venner og har været udsat for mobning fra jævnaldrende. Både som følge af tidligere problematiske relationer til primære omsorgspersoner og på baggrund af nuværende mangelfulde relationer til jævnaldrende, er mangel på sociale kompetencer karakteristisk for en meget stor del af de unge.

2/3 af de interviewede har været udsat for mobning, hvor der ses en stærk sammenhæng mellem opmærksomhedsforstyrrelse, dårlig begavelse og mobning. De unge, som mobbes er også dem, som har oplevet mest omsorgssvigt. Det ser således ud til at være et gensidigt betingende forhold mellem omsorgssvigt, manglende social kompetence, opmærksomhedsforstyrrelse, dårlig begavelse og mobning.

Interviewet foretages som nævnt tidligt i kontakten med den unge – som noget af det første. Det er her af interesse at få et billede af, hvordan den unge selv betragter eller forstår det seksuelle overgreb ham/hun er henvist for at have begået. *På dette tidlige*

tidspunkt er det iøjnefaldende, at samtlige interviewede udtrykker, at "det skete bare" o lign. Der er i de unges beskrivelse en mangel på erkendelse af planlagthed, motiver, optakt, tanker og følelser som må antages at gå forud for at seksuelle overgreb begås (Jf. Finkelhor 1984). På lignende måde vurderer de unge selv, hvad angår recidivrisiko, at de er sikre på at det ikke sker igen, men har vanskeligt ved at begrunde dette og i øvrigt også, hvorfor seksuelle overgreb er skadeligt ikke alene for ofret med også for dem selv (svarende til fund i Strange, 2002). 2/3 af de unge beskriver, at de ikke vidste, at det de havde gjort var forbudt og skadeligt.

De unges bud på, hvad der i fremtiden kan afholde dem fra at recidivere, er kendetegnet ved ydre styring. Frem for at pege på egne indre kognitive, emotionelle eller adfærdsmæssige ressourcer nævner de fleste andres tilstedeværelse som en nødvendig ydre stopklods. En stor del af de unge har vanskeligheder med empatisk indlevelse i ofrets tanker og følelser. Disse vanskeligheder peger tilsammen på behandlingsbehov og udgør grundlaget for det terapeutiske tilbud.

Analysen giver et vægtigt bidrag til at få indblik i hvordan en gruppe unge tænker om deres seksuelle overgrebsadfærd, inden de gennemgår et behandlingsforløb.

Behandling: Såfremt konklusionen af den psykologiske udredning er, at den unge er behandlingseget, vil psykoterapeutisk behandling iværksættes - oftest indledt med individuel kontakt og dernæst gruppebehandlingstilbud. Her redegøres særligt for nogle erfaringer fra gruppebehandlingstilbud (se Opsamling og analyse af gennemførte behandlingsforløb i Projekt JANUS, 2006. Erfaringsopsamlingen baserer sig på gruppeobservatørs noter, terapeuternes udtalelser og de unges egne udsagn og evaluering).

Der er udviklet en række behandlingstilbud, herunder gruppebehandling til børn/unge, deres forældre og andre primære omsorgspersoner. Grupperne er målrettet og differentieret i forhold til de vanskeligheder ikke mindst af kognitiv art, som de unge frembyder.¹⁸

Behandlingstilbuddene målrettes og videreudvikles i takt med, at der indsamles ny viden og gøres nye erfaringer.

Her skal redegøres for erfaringer med gruppebehandlingstilbud til unge indenfor normalområdet kognitivt set. Gruppebehandlingen forestås af to psykologer, og der er tilknyttet en observatør, som deltager i alle gruppesessioner (gns.25 sessioner, 1x2 timer ugl.) med det formål at iagttage og notere den enkelte unges og gruppens processuelle udvikling.

På baggrund af bl.a. samstemmende resultater fra den psykologiske udredning og den kvalitative analyse af interviews kan det konstateres, at de fleste har følgende vanskeligheder: *Lavt selvværd, mangelfulde sociale kompetencer, ringe udviklet empati og forståelse for motiver bag eller skadevirkninger af seksuelle overgreb, begrænsede handle- og problemløsningsstrategier samt forskellige grader af omsorgssvigt. Hertil kommer mangelfuldt udviklede sproglige kompetencer, som vanskeliggør identifikation og verbalisering af følelser.*

¹⁸ Selvom behandlingstilbud differentieres i forhold til vanskeligheder, kan børn/unge af forskellige grunde vurderes uegnede til behandling fx som følge af så begrænsede kognitive ressourcer at den primære indsats bør ske i bomiljøet og projektets ydelser primært vil bestå i supervision til de ansatte samt koordinering i sagen o.a.

Disse forhold er blandt fokuspunkterne for den tilbudte gruppebehandling ligesom tilfredsstillende udvikling med hensyn til disse er væsentlige kriterier for behandlingsafslutning (se statusrapport 2: Kriterier for behandlingsafslutning).

Væsentlige temaer og konkrete øvelser er udarbejdet i forhold til temaerne i gruppeforløbene:

- Identitet
- Livshistorie
- Seksuelle krænkelser
- Relationsarbejde
- Følelser
- Sociale kompetencer
- Fremtiden
- Recidivforebyggelse

Disse overordnede temaer har hver især flere undertemaer og forskellige illustrerende øvelser. Som eksempel kan nævnes, at de unge i forbindelse med terapeutisk arbejde med de seksuelle overgreb de har begået og disses betydning for ofrene og dem selv, skriver dels brev til ofrene og dels skriver brev fra ofret til dem selv. På baggrund af den holistiske problemforståelse og behandlingstilgang i Projekt JANUS betragtes ovenstående temaer som internt forbundne, hvorfor en vigtig del af processen og målet for de gruppeterapeutiske forløb har været at gøre denne sammenhæng eksplicit, tydelig og meningsfuld for de unge.

Det er antagelsen, at de dynamiske processer i en gruppe fører til, at processen for den enkelte fremskyndes, idet den enkelte kan spejle egen problematik i de temaer, der diskuteres. Der kan endvidere trænes i at være sammen med andre/øve sociale kompetencer. Følelse af isolation og hemmelighedskræmmeri, som ofte kendetegner seksuelle overgreb, kan brydes mv. (for en nærmere beskrivelse, se projektbeskrivelse 1).

I erfaringsopsamling fra gruppebehandlingsforløb og de unges egne udsagn konkluderes det, at de unge både emotionelt, kognitivt og socialt har gennemgået en betydelig modnings- og udviklingsproces som følge af gruppedeltagelsen. Baggrundsantagelserne for gruppeterapien synes i stor udstrækning bekræftet og den udvikling, som har fundet sted for den enkelte og gruppen, kan både tilskrives de planlagte temaers indhold og de konkrete øvelser og hjemmeopgaver.

”Især synes følgende centrale problematikker og vanskeligheder og dertil knyttede konkrete opgaver og øvelser at have haft betydning for de unges indsigt, forståelse og udvikling: De unges livshistorie og biografi (stamtræ og livslinietegning), de unges identitet og selvforståelse (egne og andres stærke og mindre stærke sider, fremtidsdrømme), de unges sociale kompetencer (social færdighedstræning, netværkstegning, kontaktetablering til jævnaldrende), de unges følelser og seksualitet (seksualundervisning), de seksuelle overgreb (overgrebets betydning for dem selv, ofret og andre, at skulle fortælle de andre om det seksuelle overgreb og at skulle skrive brev til og fra ofret for de(t) seksuelle overgreb) og endeligt forebyggelsen af disse (konkrete modeller og værktøjer som ”de fire trin” og ”misbrugscirklen”). De unges øgede indsigt, forståelse og modenhed/udvikling er bl.a. blevet vurderet i f.t. en øget evne til at reflektere over og forklare mulige motiver bag og baggrunden for de(t) seksuelle overgreb, en øget evne til at begrunde, hvorfor det ikke vil ske igen,

en øget evne til at identificere, differentiere og verbalisere følelser og følelsesmæssige tilstande i sig selv og andre (hvilket bl.a. kommer til udtryk i den unges evne til empatisk indlevelse i og forståelse for ofrets tanker og følelser) og endeligt i f.t. den unges større indsigt i sociale spilleregler og evne til at indgå i og opretholde sociale relationer (til forældre, familie og jævnaldrende). Derudover har de unge selv ved slutevaluering og efterværnsrunde givet udtryk for en øget trivsel på en række forskellige livsområder (mere omfattende og bedre kontakt til forældre, jævnaldrende og evt. kæreste), aktiv deltagelse i flere nye ungdomskontekster (skole, uddannelse, fritid og arbejde) og en generelt større modenhed, der kommer til udtryk igennem den unges øgede selvværd, mere realistiske og positive vurdering af egne ressourcer og endelig en større personlig handleevne og et større repertoire af konfliktløsningsstrategier, der gør, at de unge føler sig mere sikre på at "det ikke vil ske igen" og hvorfor dette er tilfældet."(A. Holmboe, s.25 i op.cit.rapport, projekt JANUS 2006).

Konkrete modeller: De fire trin og misbrugscirkel

I ovenstående erfaringsopsamling fra gruppebehandlingsarbejde omtales "de fire trin" som eksempel på konkrete værktøjer og modeller. Modellen skal kort omtales her som eksempel på hvordan teoretisk viden kan operationaliseres som behandlingsmodel.

Finkehor (1984) beskriver "four preconditions" (se bilag 1), dvs. 4 forhånds-betingelser, som skal være til stede for at et seksuelt overgreb kan finde sted:

- 1) motiv for at krænke
- 2) indre barrierer skal overvindes
- 3) ydre barrierer skal overvindes
- 4) barnets modstand skal overvindes

O`Callaghan (2004) har operationaliseret denne teoretiske antagelse og udarbejdet en model, som kan anskueliggøre, hvordan dette sker konkret. Han har udarbejdet en trappe med 4 trin (se bilag 2), som oprindeligt er rettet mod udviklingshæmmede unge, men som med succes også kan anvendes til unge uden egentlige begavelseshandicaps:

1. trin: Ønske om (at krænke et barn seksuelt)
2. trin: Finde på undskyldninger (for at krænke et barn)
3. trin: Opnå mulighed (for at begå overgrebet)
4. trin: Udførelse (af overgreb)

Ud fra denne model kan den enkelte unge udarbejde sin egen analyse af mulige motiver bag og baggrund for de seksuelle overgreb og få et værktøj, som kan være hjælpsomt i en kommende risikosituation – bl.a. ved allerede på trin 1 at identificere, at en risikosituation er igangværende og søge hjælp (frem for at gå videre op ad trappen). Se også misbrugscirklen (bilag 3).

Psykoedukative metoder:

Et led i gruppebehandlingen af unge har været at tilbyde seksualundervisning. Sex og Samfund har stillet medarbejder til rådighed, som har undervist og drøftet seksuelle spørgsmål med de unge. (I gruppe med unge med udviklingshæmning har en underviser med særlig uddannelse og erfaring i at formidle sexologiske spørgsmål til

udviklingshæmmede været anvendt.) En erfaring har været, at de fleste unge mangler viden om seksualitet og, at undervisning i og dialog om dette har udløst mange spørgsmål hos de unge og tilført dem viden. Mange af de unge har endnu ikke haft deres seksuelle debut med jævnaldrende.

Et andet fund har været, at de unge havde ringe viden om og indsigt i skadevirkninger af seksuelle overgreb (jf. fund i den kvalitative analyse, Projekt JANUS, 2006 op.cit og Strange, 2002). Undervisning i mulige reaktioner og skadevirkninger hos børn, som har været udsat for seksuelle overgreb er af samme grund indarbejdet i gruppebehandling.

Holistisk og økologisk tilgang

Som det fremgår bl.a. af ovenstående analyse af behandlingsarbejde er en væsentlig pointe, at der må arbejdes holistisk og økologisk for at få en tilstrækkelig indsigt i problemstillingerne og tilrettelægge den nødvendige intervention og behandling.

At arbejde holistisk betyder, at man betragter problemet som mangefacetteret og, at mange aspekter må inddrages. Kun at betragte den unges krænkende adfærd som problemet og kun forholde sig til denne i en behandlingsammenhæng vil formentlig ikke krones med held. Det er nødvendigt at betragte den krænkende adfærd som del af en sammenhæng – en symptombærer kunne man kalde det. Ved at betragte hele den unge - personlighed, livshistorie, familieforhold, trivsel, ensomhed, kognitive og emotionelle vanskeligheder etc.- får man adgang til vigtig information, som kan anvendes i en behandlingssammenhæng til at hjælpe den unge til en sund personlighedsudvikling og øget trivsel.

At arbejde økologisk (Woods, 1997) betyder, at man inddrager forskellige teoretiske forklaringsmodeller og anvender disse i praksis. Det betyder i forhold til konkret behandlingsarbejde, som det har udfoldet sig i gruppebehandlingen, at en psykodynamisk forståelses- og terapiramme kombineres med mere kognitivt orienterede forståelsesformer og inddragelse af praktiske øvelser som led i erkendelsesprocessen hos den enkelte unge. Anvendelse af flip over, rollespil, film etc. indgår som led i praktiske øvelser og har god effekt ikke mindst i forhold til mere konkret tænkende unge.

Det antages, at en samlet indsats, hvor psykoterapeutisk behandling af den unge, forældre og familiesamtaler og/eller samarbejde med og supervision til anbringelsessted kombineret med tiltag, som øger den unges trivsel og indlæring i skole, (øget) deltagelse i fritidsaktiviteter, sport, ungdomsskole etc. kan øge den unges sociale kompetencer, almene trivsel og øge selvværdet.

En sådan samlet indsats, som fører til øget trivsel hos den unge, er formentlig det bedste værn mod recidiv. I nogle tilfælde betyder det, at den unge skal anbringes udenfor eget hjem i andre, at der skal findes passende skoletilbud, i andre igen er behandling for særlige vanskeligheder, som ADHD, en vigtig del af øget trivsel osv.

Det må også anses for en vigtig del, at den unge tilbydes efterværn over en periode efter afsluttet behandlingsforløb således, at han/hun ved, at der er hurtig og let adgang til hjælp ved fornyede belastninger i livsomstændigheder, kriser etc.

Forældresamtaler er en vigtig del af behandlingen af den unge, ligesom mediationsmøder er det. Emnet for denne artikel levner ikke plads til at beskrive

forældrefokuseret behandling, hvorimod der i det følgende kort beskrives betydningen af mediationsmøder, da disse knytter sig tæt til behandling af unge af overgrebsadfærd og deres ofre.

Mediation

Muligheden for at etablere et terapeutisk styret møde mellem offer og krænker er en væsentlig metode i behandlingen af seksuelle overgreb.

I sager, hvor der er tale om søskendeincest, er det indlysende at arrangere sådanne møder, men også i sager, hvor relationen er mindre tæt, er det et oplagt tilbud at have i klinikken. Et tilbud om et sådant terapeutisk styret møde kan være af stor betydning for offeret, hvilket må være det primære fokusområde for et sådant møde, men har også stor betydning for den krænkende part som led i erkendelse af sine handlinger, påtagelse af ansvar og en helingsproces.

Det er en metode, som har været anvendt i børnerådgivningscentre (særligt Københavns Kommunes børnerådgivningscenter), men også i bredere kredse har modeller som "konfliktmægling" vundet indpas. Mæglingsmøder mellem voldtægtsofre og deres gerningsmænd (Rigshospitalet, Center for voldtægtsofre), ofre for anden kriminalitet og deres gerningsmænd m.v..

Projekt JANUS har erfaret, at ikke kun de direkte aktører i overgrebene (offer og krænker) kan have brug for mediation, men også forældre. I sager, hvor en ung fra en familie har krænket barnet i en anden familie, hvor forældreparrene er gode venner, kan det være særdeles betydningsfuldt at tilbyde terapeutisk styrede møder de voksne indbyrdes for at styrke en hensigtsmæssig proces. Der kan være særdeles stærke kræfter i spil med fantasier om selvtægt hos den forurettede part m.v. Det er betydningsfuldt for de involverede børn/unge at opleve, at det er muligt at arbejde med selv så svære problematikker, som her skitseret, med det formål at få bearbejdet de voksnes voldsomme reaktioner på en sådan måde, at der kan findes en mere hensigtsmæssig kontaktmåde, som bl.a. kan indbefatte, at den unge krænker kan få lov at sige undskyld også til offerets forældre. Dette kan bane vej for en mulig kontakt imellem de voksne, til gavn ikke mindst for offeret.

I sager, hvor den unges forældre er skilt og har dannet nye parforhold med børn, og den unge har begået overgreb mod en halvsøskende, er der stort behov for mæglende møder, som kan rumme den nye partners vrede mod sin ægtefælles biologiske barn, som har begået overgreb.

Hvis ikke denne indsats er del af ydelserne, kan det medføre, at familierne splittes og har vanskeligt ved at have kontakt. I visse tilfælde med det resultat, at den unge mister kontakten til en af sine forældre (typisk faderen).

I sager, hvor den henviste unge selv også er seksuelt misbrugt, er det en vigtig del af behandlingen at tilbyde møde mellem den unge og dennes krænker (f.eks. klientens far).¹⁹

Psykologisk, socialt og socialpædagogisk indsatsområde

¹⁹ Dette forudsætter naturligvis, at den pågældende krænker har vedkendt sig det seksuelle misbrug og erkendt at have en strafbar og skadelig handling.

Indsats på alle tre områder er nødvendigt. Den sociale indsats er afgørende for at få problemerne afdækket. Socialforvaltningen er nødvendig for at iværksætte de nødvendige hjælpeforanstaltninger, den psykologiske behandling kan supplere den sociale indsats og hjælpe den unge i gang med en sund udviklingsproces og den socialpædagogiske indsats er af afgørende betydning for de børn/unge, som er anbragt uden for eget hjem. Ved at koordinere den socialpædagogiske og den psykologiske indsats vil den unge på systematisk måde kunne hjælpes i sin personligheds- og færdighedsudvikling, idet bl.a. temaer fra det terapeutiske arbejde kan anvendes i den socialpædagogiske indsats.

Fremtidsperspektiver/anbefalinger for området

På baggrund af de indsamlede erfaringer fra de forløbne tre år og evaluering heraf (Kbh.s Universitet, 05) er en 4 årig forlængelse af Projekt JANUS iværksat af Socialministeriet med henblik på dels at videreudvikle interventions- og behandlingsmetoder med udvidet målgruppe (6-18 år) med henblik på at forebygge udvikling af seksuelt bekymrende adfærd hos børn og unge og dels at formidle og integrere den indsamlede viden til professionelle med henblik på en mere permanent forankring på landsplan. Som led i en øget vidensformidling vil projektet bl.a. tilbyde undervisning og supervision til professionelle med henblik på iværksættelse af lokale behandlingstilbud, socialpædagogiske tilbud mv. (se projektbeskrivelse 2, 2006-2009).

Det kan konstateres, at der er behov for øgede tiltag indenfor socialt, psykologisk og socialpædagogisk indsatsområde samt vidensformidling, vidensdeling og vidensopgradering blandt professionelle:

- Videreudvikling af interventions- og behandlingsmetoder, herunder mediation og øget vidensindsamling om børn og unge med seksuel overgrebsadfærd med henblik tidlig indsats og forebyggelse af seksuelle overgreb mod børn.
- Landsdækkende behandlingstilbud til børn og unge med seksuel overgrebsadfærd og deres familier.
- Vidensforankring i socialforvaltningerne.
- Socialpædagogiske tiltag: Der er behov for anbringelsessteder for børn og unge med seksuel overgrebsadfærd, hvor de professionelle har særlig viden om denne gruppe.
- Øget viden blandt professionelle: Der er behov for forankring af viden om målgruppen blandt professionelle, som arbejder med børn og unge
- Undervisning på uddannelsesinstitutioner: Der er behov for undervisning af studerende inden for området (socialrådgivere, pædagoger, lærere, psykologer mv.).
- Tidlig indsats: Der er behov for øget opmærksomhed på, og tilbud til, også meget unge børn med seksuelt bekymrende adfærd.
- Indsats i forhold til unge med massiv kriminel baggrund, hvor seksuel overgrebsadfærd er en del af anden kriminel adfærd.
- Indsats i forhold til børn og unge med udviklingshæmning/begavelseshandicap. Nogle børn og unge inden for denne gruppe er ikke alene i risikogruppe for at blive ofre for seksuelle overgreb, men også for selv at udvikle overgrebsadfærd.
- Hertil kommer, at hhv. *forløbsundersøgelser* (særligt med fokus på recidivrisiko) vil give værdifuld viden om den videre udvikling hos unge med overgrebsadfærd og en *national kortlægning* vil kunne give et mere sikkert billede af problemets omfang i Danmark.

Den indsamlede viden, som her er præsenteret, kan bidrage til at nuancere det kontinuum af problemstillinger, som kendetegner børn/unge med seksuel overgrebsadfærd. Denne viden kan forhåbentlig anvendes og være retningsgivende dels i forhold til yderligere metodeudvikling i forhold til intervention og klinisk psykologisk arbejde med børn og unge med seksuelt grænseoverskridende adfærd og dels i forhold til formidling af viden om målgruppen til brug for professionelle ude i landet, som led i projektets fremtidige arbejdsopgaver. En viden som først og fremmest kan bruges til at øge den tidlige indsats og dermed forebygge seksuelle overgreb mod børn og dernæst til at optimere den behandlingsmæssige indsats til gavn for børn/unge, som har en række vanskeligheder, der er medvirkende til, at de udvikler seksuelt krænkende adfærd.

Som det er fremgået, er der tale om et fokusområde, som kalder på tværfaglig og – sektoriel indsats som nødvendig forudsætning for at lykkes således, at sociale, pædagogiske og psykologiske interventioner koordineres.

Bilag

Bilag 1: 4 forhåndsbetingelser (Finkelhor)

Bilag 2: De fire trin (O`Callaghan)

Bilag 3: Misbrugscirkel (Ryan og Lane)

Rapporter fra Projekt JANUS (www.projekt-janus.dk)

III Statusrapport for Projekt JANUS, april 06

Resultater af psykologiske undersøgelser af 43 unge i Projekt JANUS.

Projekt JANUS, april 2006, Jytte Kofod Andersen.

Unge med Seksuel overgrebsadfærd – hvem er de? En kvalitativ analyse og fortolkning af 28 interviews med unge der har været seksuelt krænkende og/eller grænseoverskridende over for børn.

Projekt JANUS, april 2006, Alexandra Holmboe

Opsamling og analyse af gennemførte gruppebehandlingsforløb i Projekt JANUS.

Projekt JANUS, april 2006, Alexandra Holmboe

Evaluering af projekt JANUS – behandling af unge krænkere. Center for anvendt Socialpsykologi, Institut for Psykologi, Københavns Universitet, juni 2005.

1. Statusrapport for Projekt JANUS, april 04

2. Statusrapport for Projekt JANUS, april 05

1. Projektbeskrivelse for Projekt JANUS, 03-06

2. Projektbeskrivelse for Projekt JANUS, 06-09

Spørgeguide og tematisk baggrund for spørgeguide. Anvendt i SFI undersøgelse samt JANUS undersøgelse (bilag 9 i statusrapport 2)

Litteraturliste²⁰

- **Abel, G., Osborn, C. & Twigg, D.** (1993): *Sexual assault through the life span: Adult offenders with juvenile histories*, i: Barbaree et al.: *The Juvenile sex offender*, The Guilford Press.
- **Araji, S.** (1997): *Sexually aggressive children*. Sage Publication, London, 1997.

²⁰ Litteratur, der ikke er markeret med fed er supplerende litteratur, der kan have interesse for studerende og undervisere.

- **Bentovim, A. & Williams, B. (1998):** *Children and adolescents: Victims who become perpetrators*. Advances in psychiatric treatment 4.
- **Barbaree, H., Marshall, W. & Hudson, S. (1993):** *The juvenile Sex offender*, The Guilford Press, N.Y., London.
- **Becker, J.V. (1989):** Adolescent sex offenders, prevention, treatment and management. Canadian Child Welfare Association.
- **Beckett, R. (2001):** *Treatment of young perpetrators of sexual abuse – possibilities and challenges*. Daphne Conference: EU-konference, Madrid.
- **Beckett, R. (1999):** *Evaluation of adolescent sexual abusers*. In Erooga and Masson(eds.) Children and young people who sexually abuse others.Routledge.
- **Bowlby, J. (1969):** *Attachment and loss:Vol 1.Attachment*. New York. Basic Books.
- **Bowlby, J. (1973):** *Attachment and loss, 2. Separation: Anxiety and anger*. New York. Basic Books.
- **Bowlby, J. (1996):** *Attachment and loss, 3rd Loss, sadness and depression*. New York. Basic Books.
- **Bowlby, J. (1996):** *At knytte og bryde nære bånd*. Det Lille Forlag.
- **Burton, D. (2000):** *Were Adolescent Sexual offenders Children with sexual behaviour problems?* i: Sexual abuse: A journal of research and treatment, 12, 1.
- **Christensen, E. (2001):** *Kommentarer & refleksioner – fra barnets synsvinkel*. Paper ved NORFA-konference om "Køn og vold i Norden" 23.-24.11.2001. Se TemaNord 2002:545: Christensen, E.: En opvækst hvor mor bliver mishandlet – fra barnets synsvinkel
- **Christiansson, S. Å. (1997):** *Traumatiske erindringer*. Reitzels Forlag.
- Craissati, J., McClurg et Browne, K. (2002): *Characteristics of Perpetrators of Child Sexual Abuse Who Have Been Sexually Victimized as Children*. Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, Vol.14, No.3, July 2002.
- Cahn, D. & Loyd, S. (1996): *Family Violence from a Communication Perspective*. Russel House Publishing
- Durham, A. (2003): *Young men surviving child sexual abuse*. Wiley
- **Elliott, M. (1993) (ed.):** *Female Sexual Abuse of children: The ultimate taboo*, London: Longmans.
- **Erooga, M. & Masson, H. (1999):** *Children and young people who sexually abuse others*. Routledge.
- Farmer, E. And Pollock, S. (1998): *Sexually abused and abusing children in substitute care*.
- **Finkelhor, D. (1984):** *Child Sexual Abuse*. The Free Press.
- Fonagy, P. (2000): *Attachment, reflective function, conduct disorders and violence*. Paper præsenteret ved: The american academy of child and adolescent psychiatry's, Mid-year Institute on "integrating psychotherapy and psychopharmacology in the treatment of children & adolescents: A practical approach, Puerto Vallarta, Mexico, 22.-24. marts.
- **Fonagy, P. et al (2004):** *Affect Regulation, Mentalization and the Development of the Self*. Karnac.
- John Wiley and Sons.

- Gartner, R. (1999): *Betrayed as boys. Psychodynamic Treatment of Sexually Abused Men*. The Guildford Press
- Gil, E. And Cavanaugh Johnson, T. (1993): *Sexualized Children*. Launch Press
- **Gartner, R. (1999):** *Betrayed as boys*. The Guilford Press, London.
- **Hammershøi, A. & Mehlbye, J** (red.) (2006): *Seksuelle overgreb mod børn og unge*. En antologi om forebyggelse og behandling. Forskningsnetværket om seksuelle overgreb mod børn. Akf forlaget (in press).
- **Henning, K. et al.** (1996): Longterm psychological and social impact of witnessing physical conflict between parents. *Journal of interpersonal Violence*, 11.
- **Hetherington, J. (1999):** *The Idealization of Women*. *Child Abuse and Neglect*, 23, 2.
- **Jensen, C.D. (2001):** *Det bliver sagt*. Forlaget Gyldendal
- **Johnsson, Cavanagh, T. (1988):** *Child perpetrators – children who molest other children*, i: *Child abuse and neglect*, 12.
- **Johnson, C.T., Toni & Feldmeth, J. R.** (1993): *Sexualized behaviours: A continuum*, i: Gil & Johnson (eds.): *Sexualized children: assessment and treatment of sexualised children and children who molest*. Rockville, MF. Launch Press.
- **Johnson, Cavanagh T. (1999):** *Development of sexual behaviour problems in childhood*, i: Shaw, Jon: *Sexual aggression*. American Psychiatric Press.
- Kaplan, A. (2005): *Når unge begår seksuelle overgreb*. Speciale, Institut for Psykologi, Kbh.'s Universitet
- Kaufman, J. & Ziegler, E. (1987): *Do abused children become abusive parents?* *American Journal of Orthopsychiatry*, 57 (2)
- **Kjellgren, C. (2000):** *Ungdomar som förgriber sig sexuellt*. Socialstyrelsen.
- Källström Cater, Å. (2001): *Parenthood and gendered violence from children's perspective*. Paper ved NORFA-konference om "Køn og vold i Norden" 23.-24.11.2001. Se TemaNord2002:545: Källström, C.: Understanding parents violence from childrens perspectives
- **Lane (1997):** "The sexual abuse cycle", i: Erooga & Masson (eds.): *Children and young people who sexually abuse others*. London: Routledge, 1999.
- **Larsson, M. (2000):** *Utredning og behandling av unga förövare*, i: Tema Nord 2000: 547. Personer som begår seksuelle overgreb mot barn. Nordisk Ministerråd.
- **Lesser, I. M. & Lesser, B. Z.** (1983) *Alexithymia: Examining the Development of a Psychological Concept*. *American Journal of Psychiatry*, 140.
- **Lyager, J og Lyager, L** (2005): *At bestige bjerge. Gruppeterapi for seksuelt misbrugte mænd*. VFC Socialt Udsatte.
- **Långström, N.** (2000): *Unga som beggar sexbrott. En forskningsöversikt*. Socialstyrelsen.
- **Madsen, S. Aa.** (2001): *Socialisering, køn, fortællinger og vold*. Paper på NORFA-konference "Køn og vold", 23-24.11.01. Se TemaNord2002:545: Madsen, S.Aa.: *Socialisering, køn, fortællinger og vold*.
- Møhl, B. (1999): *Pædofili – den ulykkelige perversion i* : Psyke og Logos. Tema: Børn og seksualitet- Dansk Psykologisk Forlag, årgang 20, nr.2

- **Narang, D. & Contreras, J.** (2000): *Dissociation as a mediator between child abuse history and adult abuse potential*. i: Child Abuse and Neglect, 24, 5.
- **National Task Force on Juvenile Sexual Offending (1993)**: *Final report. A function of National Adolescent Perpetration Network*, C.H.Kempe National Center, University of Colorado, Health Sciences Center.
- **Nyman, A., Risberg, O. & Svensson, B.** (2001): *Unga förövare. Rädda Barnen*.
- O`Callaghan (2004): *Group treatment of young people with intellectual impairment who sexually harm og A resource pack for workers to use with learning disabled young people who present problematic sexual behaviour*. Begge: The g-map Challenge Programme
- Ryan, G. og Lane, S. (1997): *Juvenile Sexual Offending*. Jossey-Bass.
- **Salter, A.** (1988): *Treating child sex offenders and victims*. Sage Publications.
- **Saradijian, J.** (1996): *Women who sexually abuse children – from research to clinical practice*. Sussex, England, John Wiley and Sons.
- **Skuse, D.; Bentovim, A.; Hodges, Jill et al** (2000): *Risk factors for development of sexually abusive behaviour in sexually victimised adolescent boys: cross sectional study*. British Medical journal 317, p. 175-179
- **Socialstyrelsen** (2002): *Unga förövare og unga offer – en kartläggning av sexuella övergrepp*.
- Artikelnr.: 2002-123-42.
- Stern, D. (1985, rep. 1997): *Barnets interpersonelle univers*. Hans Reitzels Forlag.
- Stern, D. (2001): *What makes people change in our various therapeutic methods and how can we use this knowledge in our daily practice with children and families?* Foredrag ved SIKON-konference: Børn i krisesituationer, 9.11.2001, arr. Socialministeriet.
- **Stoller, R. (1986)**: *Perversion. The erotic form of hatred*. London: H. Karnac.
- Strange, M. (1998): *Seksuelle overgreb mod børn*. I: Jørgensen og Mathiasen (red.): *At overleve vold – om psykisk traumatisering, mestring og behandling*. Forlaget Klim.
- Strange, M. (1999): *Seksuelle overgreb*. I: Psyke og Logos, nr. 2. Tema: Børn og seksualitet. Dansk Psykologisk Forlag
- Strange, M. (2001): *Unge som opfører sig seksuelt krænkende*, Psykologisk Set, 41, Dansk Psykologisk Forlag.
- Strange, M. (2000, a): *Seksuelle overgreb mod børn*, i: Tema Nord 2000: 547. Personer som begår seksuelle overgreb mot barn. Nordisk Ministerråd.
- **Strange, M.** (2000, b): *Unge krænkere*. PsykologNyt nr. 23. Dansk Psykologisk Forlag. Se også:
- **Unge Krænkere I**. PsykologNyt, 2003, nr.15.
- **Unge krænkere baggrund II**. PsykologNyt 2003, nr.16
- **Udredning og behandling. Unge krænkere III**, PsykologNyt, 2003, nr. 17
- **Strange, M.**(2000,c): *børn og seksuelle overgreb – børn og (normal)seksualitet*. I: 0-14”, Pædagogisk tidsskrift for daginstitutioner og klubber, nr.1., temanummer om børn og seksualitet

- **Strange, M.**(2002): *Unge krænkere*. Socialforskningsinstituttet, 02:7
- **Strange, M** (2003): *Udvikling af seksuelt krænkende træk hos unge –ætiologi og behandling* i: Nordisk Psykologi, vol.55,nr.2, august 2003. Temanummer: Børn i forstyrrede relationer
- **Strange, M.**(2004): *Psykologien i magt og magtesløshed. Interview*. In (red. Jeanette Deleuran): *Man voldtager da piger*. Høst og søn, 2004.
- Strange, M.:(2004): *Når unge voldtager*. In (red. Tine Bryld m.fl.): *I lyst og vold*. Gyldendal 2004.
- Strange, M.:(2005): *Unge krænkere mangler ord for deres følelser*. Interview. In: *Ud af mørket – om unge, voldtægt og andre seksuelle overgreb*. Per Straarup Søndergaard, Kroghs Forlag 2005.
- **Strange, M.**(2006): *Børn og unge med seksuelt grænseoverskridende adfærd i: Seksuelle overgreb mod børn og unge*. En antologi om forebyggelse og behandling.. Forskningsnetværket om seksuelle overgreb mod børn (in press). Akf forlaget.
- **Svensson, B. (1998):** *101 pojkar. En studie om seksuelle övergrepp*. Stockholm, Rädda Barnen.
- Skuse et al. (1997) i: Bentovim & Williams (1998): *Children and adolescents: Victims who become perpetrators*. *Advances in psychiatric treatment* 4:101-7
- **Skuse, D, Bentovim, A., Hodges, J. et al** (2000): *Riskfactors for development of sexually abusive behaviour in sexually victimised adolescent boys: cross sectional study*. *British Medical Journal* 317, p.175-179)
- **Team for Seksuelt Misbrugte Børn** (2006): *Erfaringer fra fire års arbejde med seksuelt misbrugte børn og deres familier*. Statusrapport 2001-2005. Rigshospitalet, februar 2006.
- **Tidefors, I. & Drougge, M. (2006):** *The difficulties in understanding the role of sexuality in sexual abuse towards children: In-depth interviews with perpetrators*. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*. 1-10
- Tema Nord (2000): *Personer som begår seksuelle overgreb mot barn*. Forståelse, behandling og straff. Nordisk Ministerråd, København, TemaNord 2000:547.
- TemaNord (2001) "Køn og vold i Norden" 23.- 24.11.2001. Nordisk Ministerråd. Forskning. TemaNord 2002:545.
- Weinehall. K.(2001): *Våld i barndomshjemmet öker risken för yterligare erfarenheter av våld*. NORFA-konference om "Køn og vold i Norden", 2001. TemaNord 2002:545
- Williams & Finkelhor (1990): *The characteristics of incestuous fathers*, i: Marshall et al: *Handbook of sexual assault*. Plenum
- Woods, J.(1997): *Breaking the cycle of abuse and abusing: individual psychotherapy for juvenile sex offenders*. *Clinical Child psychology and psychiatry*, 2 (3)
- Woods, J. (2003): *Boys who have abused*. *Forensic Focus* 24. J. Kingsley Publishers.
- **Woods, J. (1997):** *Breaking the cycle of abuse and abusing: individual psychotherapy for juvenile sex offenders*. *Clinical Child psychology and psychiatry*, 2 (3).

- Woods, J. (2003): *Boys who have abused*. Forensic Focus 24.

▪ Bilag 1

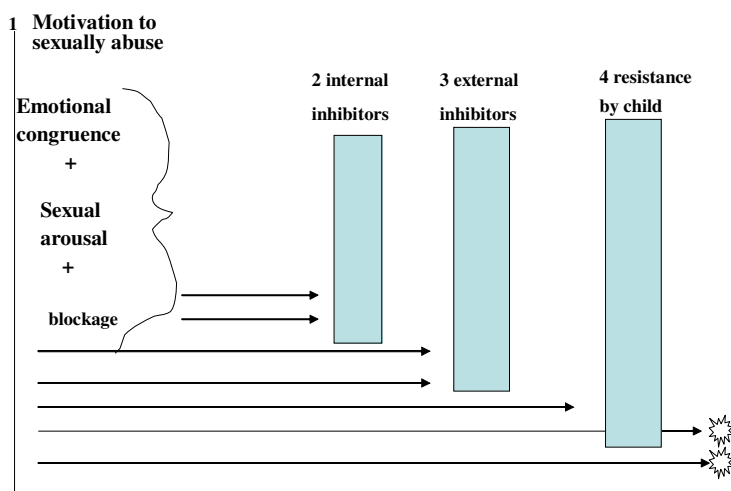
Finkelhors 4 forhåndsbetingelser:

1) motiv for at krænke

2) indre barrierer

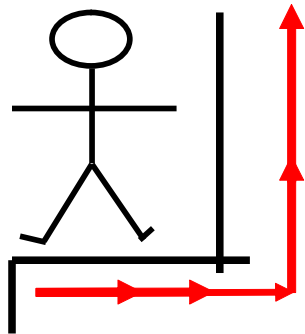
3) ydre barrierer

4) barnets modstand

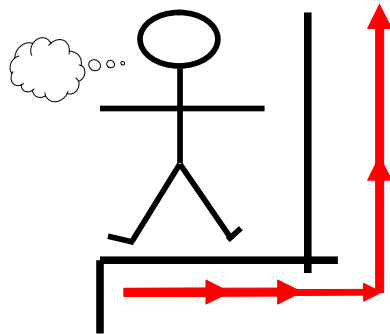

Bilag 2

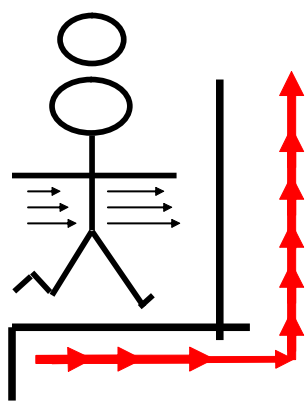
trin 1 – ønske om

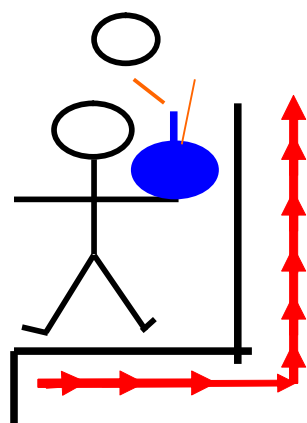
trin 2 – finde på undskyldninger

trin 3 – opnå mulighed

Trin 4 – udførelse

Bilag 3

